

Сілогаєва В.В. ст. викладач

veronikanikasila@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1339-2958

Фостащенко О.М. к.т.н., доцент

zdia2017@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4287-2838

Архіпова К.К. ст. викладач

faketrinkim@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9007-2264

Сіромолот Г.В. к.т.н., доцент

gennadiysiromolot.zsea@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4762-9319

Інженерний інститут Запорізького національного університету

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІСТОБУДІВНИХ ТА АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ДВОХ МІСЬКИХ ПАРКІВ М. ЗАПОРІЖЖЯ

Анотація. Проведені дослідження напрямків та проблем реконструкції парків, як характерних представників об'єктів ландшафтної архітектури, що підлягають особливим законам проектування та реконструкції. Проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід архітектурно-планувальних перетворень міських парків. При розробці концептуальних рішень реконструкції території парку Пушкіна було враховано унікальність місця розташування, потреби усіх груп населення. Враховані переваги запропонованих інноваційних рішень, таких як системи збору води, що у сучасному світі є не тільки джерелом води, а ще і новим словом в ландшафтній архітектурі. Детально розглянуті проектні пропозиції реконструкції центрального парку Дубовий гай.

Ключові слова: *містобудівні проблеми, міська територія, реконструкція, архітектурно-планувальні перетворення, парки, зелені насадження, концепція реконструкції.*

Постановка проблеми. На життєдіяльність населення найбільш негативно впливає екологічний стан населених пунктів, що викликає глибоку стурбованість та є однією з визнаних проблем, особливо у промислових містах. Місто Запоріжжя є одним з найбільших індустриальних центрів півдня України, а також обласним центром Запорізької області. Водночас Запоріжжя відноситься до найбільш неблагополучних в екологічному відношенні міст України. Рівень забрудненості атмосферного повітря в житловій забудові залишається “неприпустимим” та “помірна небезпечним”. Розвиток міста неможливо представити без збереження і реконструкції існуючих парків, гармонійно

включених в планувальну структуру. Парки характеризують напрямки часу, залишаючись невід'ємною частиною суспільного життя.

Предмет дослідження – сучасний стан території двох парків м. Запоріжжя: парку Пушкіна та центрального парку міста Дубовий гай, та передпроектні пропозиції їх реконструкції. Одним з авторів статті тема сучасного стану території парку Пушкіна була розглянута на міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток міст (містобудівний аспект)» [1].

Парки розташовані в центральній частині міста, мають великі території, які потребують реконструкції. Реконструктивні заходи повинні враховувати велику територію парків (від 10 га), існуючі природні умови (насадження, водойми, рельєф), застосування різних прийомів ландшафтної архітектури, зеленого будівництва та інженерного благоустрою. Будь який з парків буде більш привабливим, якщо в ньому буде логічне узгоджені і приведені в єдину систему всі елементи, що його формують.

Матеріали та методика дослідження. Методи дослідження – порівняльний фактологічний аналіз передпроектних розробок реконструкції територій двох парків.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації теоретичних основ функціональних рішень, архітектурно-планувальних перетворень парків. Практичне значення роботи – порівняльний аналіз містобудівних проблем двох парків; ця інформація дозволяє обрати правильну стратегію подальшої реконструкції територій парків м. Запоріжжя та використати результати роботи в реальній проектній практиці.

Результати досліджень. Дослідження сучасного стану парку Пушкіна у місті Запоріжжі. Парк культури та відпочинку, займає значні території, близька 13,5 га, в центрі великого промислового міста, але на жаль, зовсім не виконує свої функції. Створили парк ще в 50-і роки 20 віку. Це було жваве місце з масовими гуляннями і культурним відпочинком. Працював тир, атракціони, танцмайданчик, стадіон і навіть невеликий літній кінотеатр.

Але близько сорока років тому парк почав приходити в запустіння. Більша частина населення міста взагалі не знає, де знаходиться парк Пушкіна (було проведене невеличке соціальне опитування). Взагалі територія немає ярко вираженого природного ландшафту, її стан у кращому випадку передбачає швидке пересування жителів зі своїх житлових будинків до центрального проспекту та в зворотному напрямку. Загальна площа озеленення біля 10 га. На території парку зелені насадження у занедбаному стані: багато самосію, який не має еколого-натуралістичної цінності та створює захаченість – густий, непрохідний ліс, чагарник; сухостій, що в свою чергу потребує провести санітарні і ландшафтні рубки.

Поряд розташовані значні культурні об'єкти. Головний вхід на паркову територію – зі сторони вул. Заводська, цій вхід не організовано, але він важливий, бо є стягуючою:

- між містом і парком;
- між містом і Прокафедральним собором;
- між парком і театром Молоді;
- між парком і цирком.

Відсутні вхідні групи, що реагують на другорядні зони тяжіння такі, як багатопрофільна лікарня "Витацентр", районна державна адміністрація, житловий комплекс.

За допомогою фотофіксації були виявлені існуючі функціональні зони, а також зони впливу (рис.1)

Рис. 1. Існуюча схема тяжіння для відпочинку та зони впливу на території парку Пушкіна

Рис. 2. Фотофіксація ліній високовольтної передачі

Головною проблемою території парку Пушкіна – є лінії високовольтної передачі, що проходять через значну територію парку і розділяють її на дві частини (рис.2).

В першій частині парку (близька 7,0 га): планувальна структура – дорожня мережа з ярко виявленою центральною алеєю.

Недоліки цієї архітектурно-просторової організації: а) головна алея використовується для авто-руху та акцентує увагу до спорткомплексу Будівельник нібито це головна домінанта відкритого простору; б) поряд з цирком відсутні дитячі майданчики; в) громадський туалет у жахливому стані; г) від центрального входу доріжка, що веде до Прокафедрального собору також

використовуються для автомобільного руху; д) майданчик для танців в занедбаному стані; е) на території відсутні будь які малі архітектурні форми та елементи ландшафтного дизайну.

В другій частині парку (близька 4,7 га): а) занедбані стадіон і спортивні майданчик; б) зруйновані гардеробні, на території яких проживають люди без постійного місця проживання; в) вхід зі сторони Вознесенівської районної державної адміністрації не має вхідної групи, стежка проходить поряд з електричною підстанцією.

Можливо стверджувати, що система пішохідних зв'язків на всій території парку відсутня: доріжки по яким можливо пересування, з покриттям у жахливому стані – потребують негайного оновлення; деякі пішохідні зв'язки використовуються не за призначенням (для авто-руху), що на території парку не допустимо.

Дослідження парку Дубовий гай. Центральний парк – це найбільший парк в Запоріжжі, розташований вздовж вул. Глісерної в Олександрівському районі. Примітність парку – річна протока Мокрої Московки та її заплави, через які в декількох місцях перекинуті мости. Його площа досягає 54,6 гектар, а 5 з них – територія природно-заповідної зони.

Центральний парк культури та відпочинку офіційно було відкрито 1 травня 1959 року рішенням Державного комітету УРСР по охороні природи на базі існуючих зелених насаджень. Ще раніше, до революції, місцевість в районі нинішнього парку так і називалася "Дубовий Гай" через велику кількість висаджених дубів, через що й було вирішено залишити дану назву [2].

У парку проводяться культурно-масові заходи. На території є дитячі майданчики, парк атракціонів, фонтан, кілька майданчиків для проведення концертів, тенісні корти. В останні роки були позитивні зміни по благоустрою території: з'явилися алея магнолій, алея сакур; була проведена чистка затоки від мусора; зелені насадження оздоровили. Не дивлячись на все це територія парку потребує реконструкції: а) фонтан "Риби" – один з найстаріших фонтанів міста, не функціонує вже більше 8 років (згнили труби); б) мостові переходи – потребують оновлення; в) атракціони – застаріли; г) літній театр потребує захисту від сонця; д) пішохідні доріжки потребують оновлення покриття; е) вхідні групи – потребують реконструкції.

Аналіз сучасного стану територій двох парків виявив головні містобудівні та архітектурно-планувальні проблеми:

1. Це проблеми з транспортними зв'язками (рис.3):

- від парку Пушкіна – до зупинки громадського транспорту > 700 м;
- до парку Дубовий гай ходить тільки 22 маршрутка, що має не частий інтервал руху.

2. Пішохідний зв'язок переривчастий (рис.3):

- від парку Пушкіна до зупинки громадського транспорту потрібно перетинати жвавий автомобільних рух через вул. Незалежної України;
- від парку Дубовий гай до зупинки громадського транспорту на вул. Поштової потрібно перетинати жвавий автомобільних рух через вул. Набережну автомагістраль.

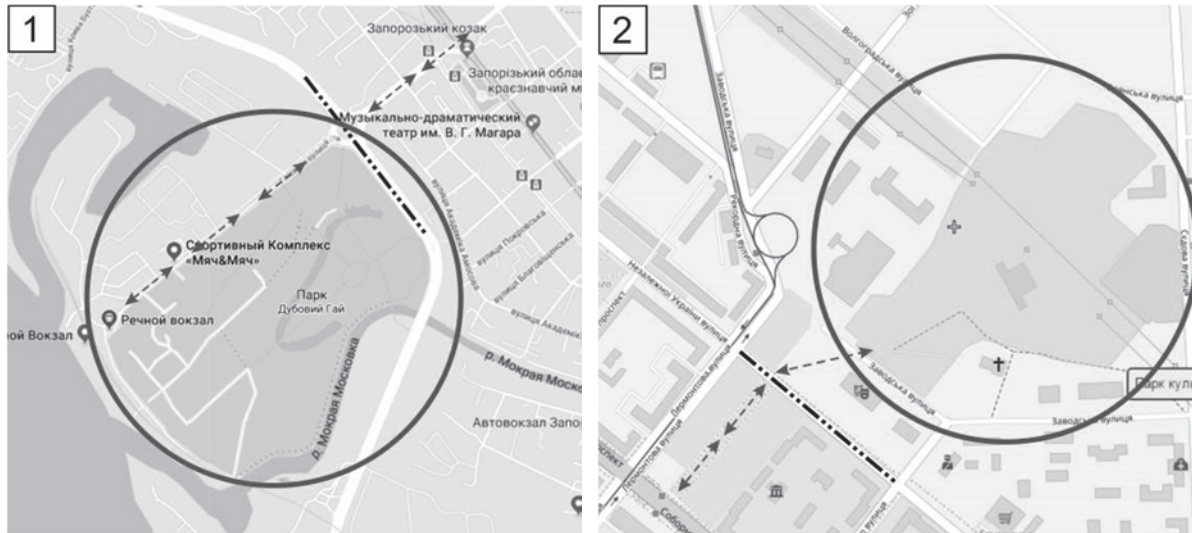

Рис.3. Ситуаційні схеми: 1 – парк Пушкіна,
2 – парк Дубовий гай

3. Відсутність інформаційного простору для напрямку руху до території парків.

4. Відсутність вхідних груп на території обох парків. Парк Дубовий гай має вхідну групу зі сторони вул. Глісерної, але вона потребує реконструкції.

5. Загазованість:

- парк Пушкіна – розташований в центрі Вознесенівського району, район входить в п'ятірку дуже загазованих районів міста;

- парк Дубовий гай с північно-західної сторони межує з вул. Набережна автомагістраль, що активно створює автомобільні вихлопи. Також парк знаходиться у Олександрівському районі, що теж входить в п'ятірку дуже загазованих районів.

Парк Дубовий гай має прекрасний природний ландшафт, перевага – величезна складова водного покриву. Головні акценти реконструкції: максимально зберегти природний ресурс, підкреслюючи красу водної гладі; дитячі, спортивні майданчики; врахувати на всій території принципи доступності; захист від сонця над літнім театром; громадські туалети.

Парк Пушкіна має відносно рівний рельєф, відсутність водних просторів, відсутність особливого природнього ландшафту. Узагальнення усіх цих проблем наведено у табл. 1.

Таблиця 1 - Головні містобудівні та архітектурно-планувальні проблеми двох парків

Міські парки	Проблеми з транспортними зв'язками	Проблеми з пішохідним зв'язком	Загазованість	Відсутність інформаційного простору напрямку руху	Відсутність вхідних груп	Цікавий природний ландшафт	Відсутність водних просторів або пристроїв	Відсутність принципів доступності	Автомобільний рух на території парку
“Дубовий гай”	•	•	•	•	•	•	-	•	•
Парк Пушкіна	•	•	•	•	•	-	•	•	•

Аналіз європейської практики останніх десятиліть виявив характерну зміну архітектурно-планувальних перетворень парків. Зараз створюються гнучкі моделі розвиваючого простору з можливістю подальшого поновлення та доповнення паркових територій. Вільні трансформації переважають над жорсткою регламентацією функцій. Це відбивається в підходах до планувальної організації парків, які враховують природну еволюцію уявлень про прийоми гармонізації паркової середовища. Орієнтація на так званий відкритий план, що допускає просторову трансформацію паркових територій, супроводжується істотною зміною характеру перебування людини в парку. Відбувається перехід від переважно споглядальної до активної рекреаційної діяльності. Як наслідок такої якісної зміни у використанні парку збільшується ступінь свободи переміщення відвідувачів поза контурів дорожньо-стіжкової мережі. Відповідно розширюється система майданчиків і поверхонь, пристосованих для різних видів занять.

Ґрунтуючись на проведених дослідженнях зарубіжного та вітчизняного досвіду архітектурно-планувальних перетворень парків, можна підсумувати:

- історичні містобудівні етапи формування парків зародилися ще в епоху рабовласницького ладу і безперервно розвивались, вбираючи з кожного періоду свої особливості, до сучасного стану;
- сучасні проекти мають комплексний характер з явними екологічними пріоритетами, активно використовується поновлювана та регенеративна енергія (“Зелена енергія”) – енергія з джерел, які, по людських масштабах, є невичерпними;

- зміна уявлень о тотальна рівній поверхні, як ідеальної для організації міського ландшафту;
- розглянуто види парків, що залежать від змістовного наповнення;
- при вивченні структури паркових композицій, зроблено висновок, що сьогодні парк – складний елемент міського середовища з не менш складною структурою;
- зробивши аналіз створення образу паркових композицій, визначили його залежність від змісту структури парку.

Рис. 4. Копенгаген, Оерестад.
Водозбірний канал під естакадою

Рис. 5. Париж, Булонь-Бийянкур.
Місткості для дощової води, як частина альтернативного ландшафту парку

У Європі сьогодні, системи збору дощової води (рис.4, рис.5), робляться багатьма компаніями і доступні для споживачів, такі системи украй популярні зважаючи на високу вартість води, і звичку європейців приймати і використовувати дари довкілля [3].

Головною ідеєю концепції реконструкції парку Пушкіна, яка розкрита у передпроектних розробках реконструкції – є можливість створення в центрі Запоріжжя єдиної паркової мережі, здатної забезпечити якісними рекреаційними просторами велику частину населення. Проектом реконструкції передбачається збереження основної планувальної структури парку, та водночас об'єднання прилеглих к території парку культурних елементів міста: цирку, театру Молоді, Прокафедрального собору зі спортивною зоною, яка розташована у північній частині парку.

Функціональне зонування згідно концепції (рис.6):

- У меморіальній зоні розташовані монумент святої Марії, також композиція присвячена жертвам репресій, монумент присвячений першому меру міста Олександрівськ, встановлені тематичні стенди.

- Зона дитячого відпочинку – передбачає ділення зон на вікові групи (від 3 до 5 років і від 5-10 років), а також має майданчик для пізнавальних цілей.

Дитячий майданчик об'єднаний загальною велосипедною доріжкою.

• Зона спортивна, передбачається згідно старої планувальної структури, але з врахуванням сучасних потреб молоді: стадіон – оновити та реконструювати, передбачити стелю для скелязів, розміщення скейт-парку, ролер треку для катання на роликах.

Рис.6. Схема функціонального зонування

• Зона вхідних груп, окрім головного входу передбачається організація додаткових вхідних груп зі сторони Вознесенівської районної державної адміністрації; зі східною сторони – з боку Багатопрофільної лікарні "Витацентр"; з південної сторони – з боку вул. Заводської; з західної сторони – з боку вул. Волгоградської.

• Зона вело-доріжок, що об'єднують в комплекс всю територію парку, та у зимовий період за сприятливих природних умов можуть використовуватися для лижних прогулянок.

• Зона амфітеатру, за індивідуальним проектом з урахуванням природного оточення та основного стилю парку.

• Зона тихого відпочинку – альтанки, з урахуванням основного стилю парку.

• Зона кафе – передбачає розміщення об'єкту харчування, виконаного за індивідуальним проектом з урахуванням природного оточення та основного стилю парку.

• Зона фонтану – візуальний акцент, що повинен утворювати зв'язок з різними точками парку: з головною вхідною групою, зі входом на територію Прокафедрального собору, з дитячим майданчиком.

• Зона багатоповерхового гаражу – північна частина парку, поряд зі стадіоном, заїзд з вулиці Брянська.

• Зона гостьових автостоянок, невеличкі, бо основний наплив машин передбачається розташовувати у багатоповерховому гаражі.

- Зона громадського туалету, з урахуванням основного стилю парку.
- Зона збору дощової води для поливу рослин парку та функціонування фонтану. Вода в каналах, прорезинене покриття по краю для безпеки, тому що зона розташована під лінією високовольтних передач.
- Зона пішохідного руху.

Центральна алея по новому переосмислена, передбачається зробити її виключно пішохідною зоною за допомогою елементів ландшафтного дизайну, підкреслити новий планувальний центр – фонтан в центрі круглої площі. Центральна алея не повинна акцентувати увагу на спортивному комплексі Будівельник. Для цього рекомендується застосувати вертикальне озеленення, в кінці алеї. Це створить своєрідний захисний щит та спрацює фоном для композиційного акценту – фонтану. Алею, що з'єднує вхідну групу зі сторони Вознесенівської районної державної адміністрації з другорядною вхідною групою, що розташована на вул. Заводської пропонується змістити на декілька метрів, що забезпечить більш комфортне пересування пішоходів поряд с електричною підстанцією.

Передбачається розміщення на території парку квітників, клумб, карликових рослин та інших елементів ландшафтного озеленення. Установка вуличних ліхтарів передбачається по основних і другорядних алеях і доріжках парку. Вхідні групи, амфітеатр, кафе, альтанки, стенди, громадський туалет виконуються з натуральних матеріалів в класичному стилі, найбільш близькому старому Олександрівську або у стилі 50-60 років 20 століття, у цьому стилі виконано Театр молоді, цирк, центральний проспект міста у цьому районі.

Рис.7. Передпроектні розробки компанії ООО «МіськЦивільПроект».
Вихід до річки Дніпро

Аналіз концепцій реконструкції парку Дубовий гай проводили спираючись на данні оголошеного, ще у 2016 р. конкурсу на реконструкцію парку[4]. Переможцями стали п'ять проектів, які тепер є інтелектуальною власністю міста. Перше місце члени журі одногосно присудили киянам – компанії ООО «МіськЦивільПроект». Головна ізіюминка проекту – вихід до річки Дніпро – з прогулянковою алеєю, місцем посадки на катер, МАФ, терасою для відпочинку, пірсом, фудкортом (рис.7).

Як повідомила соціолог Агентства регіональних ініціатив Ольга Рубан,

опитали 400 запорожців різного віку з різних районів міста. Більшість опитуваних бачать Дубовку як сімейний парк культури і відпочинку (35 %)[5]. Місто чекає реальних змін на території парку.

Висновки. На основі аналізу великого обсягу матеріалів, присвячених проектуванню простору аналогових зразків розроблена концепція реконструкції парку Пушкіна та проаналізовано передпроектні розробки реконструкції парку Дубовий гай. Проведені дослідження територій парків допомогли виявити схожість головних питань, а також підкреслити особливості територій та головні проблеми, на які потрібно звернути увагу при проектуванні реконструкції.

Проведений аналіз дозволів систематизувати та порівняти головні містобудівні та архітектурно-планувальні проблеми двох міських парків Запоріжжя. При розробці концептуальних рішень реконструкції території парку Пушкіна було враховано унікальність місця розташування комплексу та потреби усіх груп населення, принципи доступності та сучасні інновації світу. Запропоноване використання сучасних інноваційних розробок, таких як, збір дощової води. Дощова вода це не тільки “Зелена енергія”, це також ресурс ландшафтної архітектури для створення якісного міського середовища.

Література

1. Сілогаєва В.В. Дослідження стану парку Пушкіна та концепція реконструкції / Сілогаєва В.В. //Сталий розвиток міст (містобудівний аспект): матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, листопад 2017 р. / [редкол.: В.Т. Семенов (відпов. ред.) та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. – с.101-103 – тези
2. Дубовий гай. Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dubovkazp.com/uk/content/istoiya-parku/>
3. Сбор дождевой воды [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.graf-voda.com.ua/public/sbor-dozhdevoj-vody/>
4. Фоторепортаж: в Запорожье представили проекты по реконструкции «Дубовки». [Електронний ресурс]: ReporterUA – Режим доступу: https://reporter-ua.com/2017/04/10/314355_fotoreportazh-v-zaporozhe-predstavili-proekty-po-rekonstrukcii-dubovki/
5. Какие изменения нужны Центральному парку культуры и отдыха «Дубовий гай», что по этому поводу думают горожане и как будут благоустраивать территорию вокруг парка? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iz.com.ua/zaporoje/116759-glavnyy-park-zaporozhya-zhdut-bolshie-izmeneniya/>

Аннотация

Проведены исследования направлений и проблем реконструкции парков, как характерных представителей объектов ландшафтной архитектуры, которые подчиняются особым законам проектирования и реконструкции.

Проведенный анализ состояния территорий двух парков позволил систематизировать и сравнить главные градостроительные и архитектурно-планировочные проблемы.

На основе анализа большого объема материала, посвященного проектированию аналогичных городских пространств, разработана концепция реконструкции парка Пушкина. Учтенные преимущества предложенных инновационных решений, таких как системы сбора воды, что в современном мире является новым словом в ландшафтной архитектуре. Детально рассмотрены и проанализированы проектные предложения реконструкции центрального парка Дубовая роща.

Ключевые слова: градостроительные проблемы, городская территория, реконструкция, архитектурно-планировочные преобразования, парки, зеленые насаждения, концепция реконструкции.

Abstract

Studies have been carried out on the directions and problems of the reconstruction of parks, as characteristic representatives of landscape architecture objects, which are subject to special laws of design and reconstruction.

The analysis of the state of the territories of the two parks allowed architectural planning problems and us to systematize and compare the main urban planning.

Based on the conducted studies of foreign and domestic experience of architectural and planning transformations of parks, conclusions have been drawn up.

Based on the analysis of a large amount of material devoted to the design of similar urban spaces, a concept has been developed for the reconstruction of Pushkin's park. Considered the advantages of the proposed innovative solutions, such as water collection systems, which in the modern world a new word in landscape architecture. The design proposals for the reconstruction of the Oak Grove Central Park were reviewed and analyzed in detail.

Keywords: urban problems, urban area, reconstruction, architectural and planning transformations, parks, green spaces, the concept of reconstruction.